

Principi poslovanja i prava deteta

12345678910

© UNICEF/NYHQ2008-1775/PIROZZI

Uvod

Deca mlađa od 18 godina predstavljaju skoro trećinu svetske populacije. U mnogim zemljama deca i mladi čine skoro polovinu stanovništva. Kompanije, i velike i male, neminovno imaju dodira sa decom i utiču na život dece, neposredno i posredno. Deca su jedan od glavnih aktera njihovog poslovanja – kao potrošači, članovi porodica njihovih zaposlenih, mladi radnici, budući službenici i lideri u poslovnom sektoru. U isto vreme, deca su veoma važni članovi zajednice i sredine u kojoj se odvija poslovanje.

Pored sve veće pažnje koja se posvećuje ulozi poslovnog sektora u društvu, uz ulogu koju imaju vlade i drugi akteri, i uz sve veću svest o vezama između poslovnog sektora i ljudskih prava, sada se razmišlja i o uticaju poslovnog sektora na život deteta. Deca spadaju u najviše marginalizovane i najosetljivije pripadnike društva, a to se vidi po tome što se u javnosti ne čuje njihov glas. Deci se retko pruža prilika da iskažu svoje mišljenje i retko im se ko obraća kada se u zajednici donose odluke, čak i onda kada su u pitanju odluke koje direktno utiču na decu, kao što je planiranje u vezi sa školama i prostorima za rekreaciju. Međutim, kada im se pruži prilika, deca mogu da iznesu zanimljive alternativne stavove i da daju dragocen doprinos.

Uticaj koji poslovni sektor ima na decu može biti dugoročan, pa i nepovratan. Detinjstvo je jedinstven period brzog fizičkog i mentalnog razvoja tokom kojeg se fizičko, mentalno i emocionalno zdravlje i blagostanje mladih mogu zauvek izmeniti nabolje ili nagore. Odgovarajuća hrana, čista voda, nega i ljubav tokom prvih godina razvoja deteta neophodni su za njegov opstanak i zdravlje.

Na decu čak i svakodnevni rizici utiču drugačije i intenzivnije nego na odrasle. Zbog načina na koji funkcioniše dečji organizam, deca apsorbuju veći procenat zagađivača kojima su izložena, pa je njihov imuni sistem osetljiviji i više ugrožen.

Deca radnici ili deca na koju utiče poslovanje neke kompanije često se ne mogu uočiti na prvi pogled (npr. deca koja ilegalno rade u lancu snabdevanja, deca koja su prisutna u prostorijama ili u blizini prostorija kompanije, deca zaposlena kao poslugi u domovima zaposlenih, deca na koju utiču proizvodi kompanija, deca koju su uhapsili i pritvorili radnici obezbeđenja radi ispitivanja, deca sezonskih radnika koja ostaju sama kod kuće i sl.).

Dokora se odgovornost poslovnog sektora prema deci često fokusirala na prevenciju ili ukidanje dečjeg rada. Osim uspostavljanja standarda i aktivnosti neophodnih za sprečavanje i ukidanje dečjeg rada, u dokumentu „Principi poslovanja i prava deteta“ naglasak se stavlja i na raznovrsnost načina na koje poslovni sektor utiče na decu. To se odnosi na sveukupni uticaj kompanija i njihovog poslovanja – i na proizvode i usluge i na marketinške metode i praksu u pogledu distribucije, ali i na odnos poslovnog sektora sa vladama na nacionalnom i lokalnom nivou i na investiranje u lokalne zajednice.

Da bi preduzeće poštovalo i podržavalo prava deteta, neophodno je da sprečava nanošenje štete deci i da aktivno štiti interese dece. Integrisanjem poštovanja i podržavanja dečjih prava u svoje osnovne strategije i aktivnosti, kompanije mogu ojačati svoje postojeće inicijative za poslovnu održivost i pri tom obezbediti korist za svoje poslovanje. Takvi naponi mogu povećati ugled, poboljšati upravljanje rizikom i obezbediti „društvenu dozvolu za rad“. Preuzimanje obaveza koje se tiču prava dece može pomoći da se pridobiju novi motivisani zaposleni i da se očuva motivisanost kod postojećih ljudskih resursa. Podrška zaposlenima da se ostvaruju kao roditelji i staratelji, promovisanje zapošljavanja mladih i pružanje podrške talentima samo su neki konkretni koraci koji se mogu preduzeti. Razmatranje načina na koje proizvodi i usluge mogu bolje ispunjavati dečje potrebe takođe može biti izvor inovacija i dovesti do stvaranja novih tržišta. I konačno, rad sa decom pomaže da se formiraju snažne, dobro obrazovane zajednice koje imaju vitalni značaj za stabilno, inkluzivno i održivo poslovno okruženje.

U dokumentu „Principi poslovanja i prava deteta“ daje se sveobuhvatan okvir za razumevanje i popravljavanje negativnog uticaja poslovanja na prava i dobrobit dece. *Save the Children*, Globalni dogovor UN i UNICEF nadaju se da će ovi principi poslužiti kao inspiracija i smernica za poslovni sektor u njegovoj interakciji sa decom.

Principi poslovanja i prava deteta

U dokumentu „Principi poslovanja i prava deteta“ navode se aktivnosti koje poslovni sektor treba da preduzme kako bi *poštovao* i *podržavao* dečja prava. Prava deteta se u sažetom obliku navode u Konvenciji o pravima deteta, u Konvenciji br. 138 Međunarodne organizacije rada (MOR) o minimalnom uzrastu i Konvenciji MOR br. 182 o najgorim oblicima dečjeg rada. U članu 3 Konvencije o pravima deteta navodi se sledeći princip: „U svim aktivnostima koje se tiču dece ... najbolji interesi deteta biće od prvenstvenog značaja.“

U smislu primene ovih principa, aktivnosti poslovnog sektora obuhvataju:

ODGOVORNOST POSLOVNOG SEKTORA DA POŠTUJE PRAVA DETETA

– Ovo se odnosi na izbegavanje kršenja ljudskih prava, pa i prava deteta, i na eliminisanje svih negativnih uticaja poslovnog sektora na ljudska prava. Odgovornost poslovnog sektora da poštuje ljudska prava tiče se aktivnosti same kompanije, kao i *poslovnih odnosa* u vezi sa njenim aktivnostima, proizvodima ili uslugama.

ODGOVORNOST POSLOVNOG SEKTORA DA PODRŽAVA, uz poštovanje ljudskih prava, volonterske aktivnosti čiji je cilj unapređenje ljudskih prava, pa i prava deteta, kroz osnovnu delatnost, strateška društvena ulaganja i filantropske aktivnosti, javno zastupanje i angažovanje, kao i da podržava rad u partnerstvu i druge kolektivne aktivnosti.

Poštovanje dečjih prava je najmanje što se zahteva od neke kompanije. Aktivnosti kojima se podržavaju dečja prava svesrdno se preporučuju, iako nisu obavezne. U svakom od principa iz dokumenta „Principi poslovanja i prava deteta“ navode se aktivnosti kojima se poštuju dečja prava i aktivnosti kojima se podržavaju dečja prava.

U ovom dokumentu termini „prava deteta“ ili „dečja prava“ su sinonimi za „ljudska prava deteta“.

Save the Children

Pojmovnik

Osim pojmova „dete/deca“ i „kompanija / poslovni sektor“, svi ovde definisani pojmovi u čitavom dokumentu pišu se kurzivom.

dečji rad – Rad koji decu lišava detinjstva, njihovih potencijala i dostojanstva, a koji je štetan za fizički i mentalni razvoj. To se odnosi na rad koji je mentalno, fizički, društveno ili moralno opasan i štetan za decu, rad koji ometa školovanje dece, kao i na radno angažovanje dece koja nisu dostigla minimalni uzrast za zapošljavanje utvrđen nacionalnim zakonodavstvom ili međunarodnim standardima. Nijedno dete mlađe od 18 godina ne bi trebalo da obavlja opasan posao (tj. posao koji može da naškodi njegovom zdravlju, bezbednosti ili moralu) niti da učestvuje u drugim najgorim oblicima dečjeg rada kao što su ilegalna trgovina, seksualna eksploatacija, dužničko ropstvo, prisilni rad i regrutovanje ili iskorišćavanje maloletne dece u bezbednosne ili vojne svrhe. Ovo podrazumeva i fokusiranje na rodnu dimenziju dečjeg rada, imajući u vidu češće angažovanje devojčica u aktivnostima kao što su rad u kući i seksualna eksploatacija. Više informacija o tome navodi se u Konvenciji MOR br. 182 o najgorim oblicima dečjeg rada i Konvenciji MOR br. 138 o minimalnom uzrastu, kao i u Opcionom protokolu uz Konvenciju o pravima deteta o trgovini decom, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji i Opcionom protokolu uz Konvenciju o pravima deteta o učešću dece u oružanim sukobima.

dete/deca – U članu 1 Konvencije o pravima deteta utvrđuje se da je dete svako ljudsko biće mlađe od 18 godina osim ako punoletstvo ne nastupa ranije u skladu sa zakonom koji reguliše tu materiju.

dužna pažnja u pogledu ljudskih prava – To su stalni procesi koji se odvijaju u kompaniji u vezi sa procenom stvarnog ili mogućeg uticaja na ljudska prava, pa i na dečja prava, a u okviru kojih se rezultati integrišu u procese (pa se u skladu s tim i postupa), prate se reakcije kompanije i izveštava se o tome kako se uticaj kompanije popravljja, kako je navedeno u „Osnovnim principima u vezi sa poslovanjem i ljudskim pravima“ koje je podržao Savet za ljudska prava Ujedinjenih nacija.¹ *Dužna pažnja u pogledu ljudskih prava* treba da obuhvati negativne uticaje do kojih može doći delovanjem kompanije ili kojima kompanija kroz svoje aktivnosti može doprineti ili koji mogu biti direktno povezani sa aktivnostima, proizvodima ili uslugama kompanije kroz *poslovne odnose* u koje ona stupa. Da bi posvetila *dužnu pažnju ljudskim pravima*, svaka kompanija treba da:

- definiše i proceni stvarni ili mogući negativni uticaj na prava deteta. Pri tom treba da iskoristi znanje stručnjaka za ljudska prava i obavi sadržajne konsultacije sa decom i drugim potencijalno pogođenim grupama i relevantnim akterima. Treba imati na umu da se devojčice i dečaci suočavaju sa različitim rizicima.

¹ „Osnovni principi u vezi sa poslovanjem i ljudskim pravima: Primena okvira Ujedinjenih nacija ‘Štiti, poštuju, ispravi’“, kako se navode u prilogu Izveštaja specijalnog predstavnika Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija o pitanju ljudskih prava i transnacionalnim korporacijama i drugim preduzećima, A/HRC/17/31, Ujedinjene nacije, 21. mart 2011. godine, vidi: www.ohchr.org/documents/issues/business/A.HRC.17.31.pdf. Osnovne principe podržao je Savet za ljudska prava Ujedinjenih nacija u A/HRC/RES/17/4.

- integriše rezultate dobijene tokom procene svog uticaja u sve relevantne interne funkcije i procese, kao i da preduzme odgovarajuće aktivnosti (koje su definisane u Osnovnim principima). Ukoliko kompanija ima negativan uticaj ili doprinosi negativnom uticaju na dečja prava, odnosno ukoliko postoji mogućnost da će ga imati, ona treba da preduzme neophodne korake kako bi prestala da sprovodi takvu aktivnost, sprečila takvu aktivnost ili prestala da doprinosi takvom uticaju, kao i da iskoristi svoju *moć* da ublaži preostali uticaj ukoliko ga ima. Ako je kompanija povezana sa negativnim uticajem kroz *poslovni odnos* koji je uspostavila, ona treba da iskoristi svoju *moć* i razmotri druge relevantne faktore prilikom utvrđivanja odgovarajuće aktivnosti koju treba preduzeti.
- kontroliše i prati efikasnost svojih reakcija kako bi proveravala da li se negativni uticaj na dečja prava otklanja, uz primenu odgovarajućih kvalitativnih i kvantitativnih indikatora i oslanjajući se na povratne informacije iz internih i eksternih izvora, što obuhvata i decu, porodice i druge aktere na koje se ovo odnosi.² Kompanija treba da razmotri korišćenje ugovora o sprovođenju ciljeva, kao i periodične evaluacije, ankete i revizije (samoprocenjivanje ili nezavisne revizije).³
- bude spremna da podnosi eksterne izveštaje o naporima koje preduzima kako bi popravila uticaj svog poslovanja na dečja prava onoliko često koliko je potrebno da se odsluka taj uticaj, i to u obliku koji je dostupan ciljnoj grupi. Kompanija treba da obezbedi dovoljno informacija kako bi se procenilo da li je reagovala na odgovarajući način. Ovi izveštaji ne treba da nose nikakav rizik za pogođene aktere ili osoblje preduzeća niti za legitimne zahteve kompanije u pogledu poverljivosti.

Ovi procesi treba da odgovaraju veličini kompanije i okolnostima i da budu usklađeni sa „Osnovnim principima u vezi sa poslovanjem i ljudskim pravima“.

hitne situacije – Situacije u kojima su ugroženi život, fizičko i mentalno blagostanje ili šanse za razvoj dece usled oružanog sukoba, veoma rasprostranjenog nasilja, epidemija, gladi, prirodne katastrofe ili raspada društvenog ili pravnog poretka.

lanac vrednosti – *Lanac vrednosti* kompanije obuhvata aktivnosti koje dodavanjem vrednosti pretvaraju ulazni materijal u izlazni proizvod. Odnosi se na pravna lica sa kojima kompanija ima direktan ili indirektan poslovni odnos, a koja ili a) obezbeđuju proizvode odn. usluge koji doprinose proizvodima ili uslugama same kompanije ili b) dobijaju proizvode odn. usluge od kompanije.

mladi radnik – Dete starije od minimalnog zakonskog uzrasta za zapošljavanje koje je angažovano na obavljanju neke ekonomske aktivnosti. To je starosna grupa čiji se rad može označiti kao dečji rad ukoliko su posao ili uslovi rada opasni.

² Kada mala i srednja preduzeća, kod kojih postoje mali rizici u pogledu kršenja ljudskih prava usled legitimnih finansijskih, geografskih ili drugih ograničenja, nisu u mogućnosti da se direktno konsultuju sa akterima, preduzeće treba da potraži druge nezavisne eksterne stručnjake, kao i uvide koje daju organizacije ili pojedinci koji legitimno prenose stavove – ili moguće stavove – onih na koje aktivnosti preduzeća ili odnosi između preduzeća mogu uticati.

³ Što se tiče dobavljača, pored toga što im treba jasno saopštiti očekivanja u pogledu njihovog ponašanja, kompanija takođe može pojačati napore za stvaranje kapaciteta i saradnju sa drugim kompanijama kako bi se stvorila veća moć. Više uputstava daje se u smernicama za održivost lanca snabdevanja Globalnog dogovora UN: http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/supply_chain/SupplyChainRep_spread.pdf.

moć – Sposobnost kompanije da promeni pogrešnu praksu one strane koja stvara negativan uticaj na ljudska prava ili doprinosi takvom uticaju. Ukoliko kompanija ima moć da spreči ili ublaži negativan uticaj na ljudska prava koji je direktno povezan sa njenim aktivnostima, proizvodima ili uslugama koji proističu iz poslovnog odnosa, ona treba da iskoristi tu moć. Ukoliko kompanija nema dovoljno moći, možda postoji neki način da se moć poveća, na primer, ako se ponudi jačanje kapaciteta ili neka druga stimulacija ili saradnja sa drugim akterima. Kompanija takođe treba da razmotri koliko je taj poslovni odnos neophodan za kompaniju, ozbiljnost uticaja, kao i da li bi prekid takvog poslovnog odnosa imao negativne posledice u pogledu ljudskih prava, a u skladu sa pristupom izloženim u Principu 19 iz „Osnovnih principa u vezi sa poslovanjem i ljudskim pravima“

najbolji interes deteta – Jedan od četiri glavna principa iz Konvencije o pravima deteta. Primenjuje se na sve aktivnosti i odluke koje se tiču dece i poziva na preduzimanje aktivnih mera u cilju poštovanja njihovih prava i promovisanje njihovog opstanka, rasta i blagostanja, kao i mera za pružanje podrške i pomoći roditeljima i drugima koji su svakodnevno angažovani na ostvarivanju dečjih prava.

nediskriminacija – Jedan od četiri glavna principa iz Konvencije o pravima deteta. Obezbeđuje jednak tretman pojedinaca bez obzira na rasu, boju, pol, jezik, ometenost u razvoju, religiju, političke ili druge stavove, nacionalno ili društveno poreklo, imovinski status, status na rođenju ili neki drugi status. Ukratko, to znači da sva deca – u svim situacijama, stalno i svuda – imaju isto pravo da se razvijaju do svojih punih potencijala.

opstanak i razvoj – Jedan od četiri glavna principa Konvencije o pravima deteta. Njime se priznaje da postoje optimalni uslovi za detinjstvo. Prava kao što su socijalno osiguranje, zdravlje, odgovarajuća ishrana i životni standard, zdravo i bezbedno okruženje, obrazovanje, slobodno vreme i igra – sve je to relevantno za zdrav razvoj svakog deteta. Zaštita od nasilja i eksploatacije takođe ima suštinski značaj za opstanak i razvoj svakog deteta.

otklanjanje nepravilnosti – Procesi otklanjanja negativnog uticaja na ljudska prava, kao i značajni rezultati koji mogu poništiti ili otkloniti negativan uticaj. Ukoliko kompanija utvrdi da je izazvala negativan uticaj na ljudska prava ili da je doprinela tome, ona treba da omogući *otklanjanje* takvih *nepravilnosti* ili da sarađuje u tome kroz legitimne procese, uključujući efikasne operativne žalbene ili sudske mehanizme, u zavisnosti od slučaja. Operativni mehanizmi treba da budu dostupni devojčicama i dečacima, njihovim porodicama i onima koji zastupaju njihove interese, kao i da ispunjavaju kriterijume efikasnosti za vansudske žalbene mehanizme koji se navode u Principu 31 „Osnovnih principa u vezi sa poslovanjem i ljudskim pravima“.

poslovni odnos – To je odnos kompanije sa poslovnim partnerima, subjektima u njenom *lancu vrednosti*, kao i sa svim drugim vladinim ili nevladinim subjektima koji su direktno povezani sa njenim poslovanjem, proizvodima ili uslugama. Ovo obuhvata indirektno poslovne odnose u *lancu vrednosti* kompanije, ispod prvog nivoa, kao i većinske i manjinske akcionare u zajedničkim ulaganjima.

pravila ponašanja za zaštitu dece – Dokument u kome kompanija detaljno objašnjava kako treba da postupaju pojedinci koji u okviru poslovanja kompanije dolaze u kontakt s decom. Kroz pravila ponašanja se sprovodi strategija kompanije u skladu s kojom ne postoji nikakva tolerancija prema nasilju, eksploataciji i zlostavljanju. Taj dokument kao okvir koristi Konvenciju o pravima deteta i njene opcione protokole, a sačinjen je tako da pomogne da se deca zaštite od nasilja, eksploatacije i zlostavljanja.

kompanija – Privredno društvo koje stvara profit.

pristojan posao – Obuhvata mogućnosti za produktivan rad i ostvarivanje pristojnog dohotka. Pristojan posao treba da podrazumeva bezbednost na radnom mestu i socijalnu zaštitu za porodicu, prava na osnovu rada, socijalni dijalog, kao i bolje izgleda za lični razvoj i integraciju u društvo. Ljudi, pa i mladi ljudi stasali za zapošljavanje, treba da imaju slobodu da iznesu svoje probleme, da se organizuju i učestvuju u donošenju odluka koje utiču na njihov život, kao i pravo na jednake šanse i tretman.

strateško obavezivanje – Izjava u kojoj se navodi odgovornost kompanije da poštuje prava, pa i dečja prava, opisana u „Osnovnim principima u vezi sa poslovanjem i ljudskim pravima“. *Strateško obavezivanje* treba da odobri najviši nivo rukovodstva kompanije i treba ga pripremiti uz konsultacije sa relevantnim stručnjacima. U toj izjavi treba navesti šta kompanija očekuje od osoblja, poslovnih partnera i drugih koji su direktno povezani sa njenim aktivnostima, proizvodima ili uslugama. Izjava treba da bude javno objavljena, i interno i eksterno, i treba je uneti u relevantne strategije i procedure. Takođe može sadržati izjavu o obavezi kompanije da podržava prava.

učešće dece – Jedan od četiri glavna principa Konvencije o pravima deteta. Odnosi se na procese koji podstiču decu i omogućavaju deci da artikuliraju i prenesu svoje mišljenje o pitanjima koja se na njih odnose. Takođe obuhvata i razmenu informacija i dijalog između dece i odraslih koji se zasniva na obostranom poštovanju u atmosferi koja olakšava slobodu izražavanja. Takvi procesi moraju biti autentični, inkluzivni i sadržajni i treba da uzmu u obzir kapacitete dece koji stalno jačaju, kao i da omoguće deci da usvajaju konstruktivne načine uticanja na svet koji ih okružuje. Treba da postoji obaveza uzimanja u obzir dečjih stavova – uključujući devojčice i dečake, decu koja su najviše marginalizovana, osetljive grupe, kao i decu različitog uzrasta i sposobnosti. Njihove stavove treba poštovati, saslušati i uzeti u obzir pri donošenju svih odluka i aktivnosti koje se odnose na njih. Učešće ne treba da bude simbolično i ne treba da eksploatiše decu.

„Mi nismo izvor problema; mi smo resursi koji su neophodni za njihovo rešavanje. Mi nismo troškovi; mi smo investicije. Mi nismo samo mladi ljudi; mi smo ljudi i građani ovog sveta.“

„Svet po našoj meri“, Poruka sa Dečjeg foruma, 5–7. maj 2002. godine, Specijalno zasedanje Ujedinjenih nacija o deci

Činjenice o deci:

- Na svetu ima 2,2 milijarde dece mlađe od 18 godina – to je skoro trećina svetskog stanovništva.
- Adolescenti uzrasta od 10 do 19 godina čine 18% ukupnog stanovništva.
- 1 milijarda dece je lišena jedne ili više usluga neophodnih za opstanak i razvoj.
- U celom svetu 2 miliona dece mlađe od 15 godina živi sa HIV-om.
- 215 miliona dece radi (dečji rad).
- 101 milion dece ne pohađa osnovnu školu.
- 51 milion dece nije registrovano po rođenju.

Ukoliko vam je potrebno više statističkih podataka o deci, posetite veb sajt <http://www.childinfo.org/index.html>.

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

1

ISPUNE SVOJU OBAVEZU DA POŠTUJU DEČJA PRAVA
I DA SE OBAVEŽU DA ĆE PODRŽAVATI LJUDSKA
PRAVA DECE

2

DOPRINOSE UKIDANJU **DEČJEG RADA**, ŠTO
PODRAZUMEVA SVE POSLOVNE AKTIVNOSTI I
SVE POSLOVNE ODNOSI

3

OBEZBEDE PRISTOJAN POSAO ZA **MLADE RADNIKE**,
RODITELJE I STARATELJE

4

OBEZBEDE **ZAŠTITU I BEZBEDNOST DECE** U SVIM
POSLOVNIM AKTIVNOSTIMA I PROSTORIJAMA

5

OMOGUĆE DA **PROIZVODI I USLUGE** BUDU BEZBEDNI
I DA NASTOJE DA KROZ NJIH PODRŽAVAJU DEČJA
PRAVA

6

U **MARKETINGU I REKLAMAMA** POŠTUJU I
PODRŽAVAJU DEČJA PRAVA

7

POŠTUJU I PODRŽAVAJU DEČJA PRAVA U VEZI SA
ŽIVOTNOM SREDINOM I KUPOVINOM I KORIŠĆENJEM
ZEMLJIŠTA

8

POŠTUJU I PODRŽAVAJU DEČJA PRAVA U
OKVIRU USLUGA **FIZIČKOG OBEZBEDENJA**

9

POMAŽU U ZAŠTITI DECE POGOĐENE
VANREDNIM SITUACIJAMA

10

PODRŽAVAJU **NAPORE ZAJEDNICE I VLADE**
U ZAŠTITI I OSTVARIVANJU DEČJIH PRAVA

Preambula

Sva deca imaju prava, svuda i stalno.⁴ Prava sve dece su podjednako važna i međusobno povezana. Dokument „Principi poslovanja i prava deteta“ (u daljem tekstu: Principi) poziva poslovni sektor iz celog sveta na poštovanje i podržavanje dečjih prava u svim poslovnim aktivnostima i *poslovnim odnosima*, što obuhvata i radno mesto, tržište, zajednicu i životnu sredinu. U Principima se definiše sveobuhvatan niz mera koje poslovni sektor treba da preduzme kako bi sprečio i popravio negativan uticaj na ljudska prava dece, kao i mere koje bi sve kompanije trebalo da preduzmu kako bi pomogle da se poboljšaju dečja prava. Cilj Principa je da budu glavna referentna tačka za postojeće i buduće dobrovoljne i druge inicijative u vezi sa poslovanjem i decom, kao i da promovišu saradnju između većeg broja aktera. Principi se odnose na sve kompanije, transnacionalne i druge, bez obzira na veličinu, sektor, lokaciju, oblik vlasništva i strukturu. Isto tako, svrha Principa je da budu izvor informacija za druge društvene aktere, pa i vlade i civilno društvo, u pogledu njihovog angažovanja sa poslovnim sektorom.

Zbog svog brzog fizičkog i mentalnog razvoja, deca imaju potrebe u vezi sa *opstankom i razvojem* koje se razlikuju od potreba odraslih. Deca su posebno osetljiva na nasilje, eksploataciju i zlostavljanje, naročito u vanrednim situacijama. Takođe, uticaj klimatskih promena i zagađenja na decu može biti ozbiljniji i dugoročniji nego kod odraslih. U isto vreme, deca daju značajan doprinos svom domaćinstvu, zajednici i društvu. Deca su glavni akteri poslovanja – kao potrošači, budući radnici i lideri u poslovanju i kao članovi zajednica i okruženja u kojima kompanija posluje. Decu treba ohrabrivati da učestvuju u donošenju odluka koje utiču na njih u skladu sa principom *učesća dece* koji se navodi u Konvenciji o pravima deteta.

Principi su izvedeni iz međunarodno priznatih ljudskih prava dece i ne stvaraju nove međunarodne zakonske obaveze. Tačnije, oni se zasnivaju na pravima iznetim u Konvenciji o pravima deteta i njenim opcionim protokolima. Konvencija je međunarodni sporazum o ljudskim pravima koji je ratifikovalo najviše zemalja – trenutno su 193 zemlje države potpisnice (vlade koje su potpisale i ratifikovale Konvenciju). Principi se zasnivaju i na Konvencijama MOR br. 182 o najgorim oblicima dečjeg rada i br. 138 o minimalnom uzrastu.⁵

U Principima se detaljno navode i postojeći standardi poslovanja, npr. „Deset principa“⁶ Globalnog dogovora Ujedinjenih nacija i „Osnovni principi u vezi sa poslovanjem i ljudskim pravima“ koje je podržao Savet za ljudska prava Ujedinjenih nacija.

⁴ U Konvenciji o pravima deteta utvrđuje se da je dete svako ljudsko biće mlađe od 18 godina, osim ako punoletnost ne nastupa ranije prema zakonu koji reguliše tu materiju.

⁵ Relevantne odredbe nalaze se i u drugim međunarodnim standardima, npr. u Konvenciji o ukidanju svih oblika diskriminacije protiv žena (1979), Konvenciji o pravima lica ometenih u razvoju (2006) i Deklaraciji Ujedinjenih nacija o pravima starosedelačkih naroda (2007). Bitan referentni dokument predstavlja i Studija Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom (2006).

⁶ Vidi www.unglobalcompact.org.

Vlade na svim nivoima imaju obavezu da štite, poštuju i ispunjavaju prava deteta. Međutim, svi akteri u društvu, pa i poslovni sektor, moraju se pridržavati važećih nacionalnih zakona i moraju poštovati međunarodne standarde o dečjim pravima. Reagujući na poziv međunarodne zajednice svim članovima društva da se pridruže globalnom pokretu koji će pomoći da se stvori svet po meri dece, u Principima se detaljno izlaže uloga poslovnog sektora u poštovanju i podržavanju prava deteta.⁷ Ništa od onoga što je navedeno u Principima ne bi trebalo uzeti kao opravdanje za primenu standarda koji bi bili niži od onih koji su na snazi u određenoj zemlji ili prema međunarodnom pravu.

Principi su sačinjeni uz konsultacije sa decom, poslovnim sektorom, investitorima, sindikatima, nacionalnim ustanovama za ljudska prava, civilnim društvom, vladama, akademskom zajednicom, agencijama Ujedinjenih nacija, stručnjacima za dečja prava i stručnjacima za poslovanje.

⁷ Svet po meri dece (2002). Vidi i Svet po meri dece plus 5 (2007).

„Nemojte nas iskorišćavati, mi tražimo od vas da budete odgovorni. Nemojte nas podržavati zato što nas sažaljevate; umesto toga treba da nas podržavate zato što to zaslužujemo. Mi kupujemo vaše proizvode i usluge, ali tražimo od vas da investirate u naš razvoj. Ne želimo poklone; želimo da budete odgovorni.“

Mladić iz Perua,
„Učešće dece u društveno odgovornom poslovanju“,
2010, *Save the Children*

Aktivnosti koje treba da sprovede svaka kompanija:

a. Priznavanje osnovnih principa na kojima počivaju dečja prava

U Konvenciji o pravima deteta navode se osnovna prava i slobode koje se odnose na svu decu bez izuzetka, kao i četiri glavna principa kojima treba da se vodi svaka akcija koja se tiče dece, bilo da je pokreću vlade, roditelji, zajednice ili privatni sektor. Ta četiri glavna principa su *najbolji interes deteta, nediskriminacija, učešće dece i opstanak i razvoj*.

b. Ispunjavanje obaveze poštovanja dečjih prava

Ovo podrazumeva izbegavanje kršenja dečjih prava i otklanjanje negativnog uticaja kompanije na prava deteta. Korporativna odgovornost u pogledu poštovanja dečjih prava odnosi se na aktivnosti same kompanije i na njene *poslovne odnose*, što obuhvata aktivnosti i odnose definisane u narednim principima, ali se ne ograničava samo na njih.

Kako bi ispunila ovu obavezu, svaka kompanija treba da uspostavi odgovarajuće strategije i procese, navedene u „Osnovnim principima u vezi sa poslovanjem i ljudskim pravima“ koje je podržao Savet za ljudska prava Ujedinjenih nacija.⁸

Ovo obuhvata:

- i. **Strateško obavezivanje:** To je izjava u kojoj se navodi obaveza kompanije da poštuje prava, pa i dečja prava, opisana u „Osnovnim principima u vezi sa poslovanjem i ljudskim pravima“. **Strateško obavezivanje** treba da odobri najviši nivo rukovodstva kompanije i treba ga pripremiti uz konsultacije sa relevantnim stručnjacima. U toj izjavi treba navesti šta kompanija očekuje od osoblja, poslovnih partnera i drugih koji su direktno povezani sa njenim aktivnostima, proizvodima ili uslugama. Izjava treba da bude javno objavljena, i interno i eksterno, i treba je uneti u relevantne strategije i procedure. Takođe može sadržati izjavu o obavezi kompanije da podržava prava.
- ii. **Dužnu pažnju u pogledu ljudskih prava:** To su stalni procesi koji se odvijaju u kompaniji u vezi sa procenom stvarnog ili mogućeg uticaja na ljudska prava, pa i na dečja prava, a u okviru kojih se rezultati integrišu u procese (pa se u skladu s tim i postupa), prate se reakcije kompanije i izveštava se o tome kako se uticaj kompanije popravljala. **Dužna pažnja u pogledu ljudskih prava** treba da obuhvati negativne uticaje do kojih može doći delovanjem kompanije ili kojima kompanija kroz svoje aktivnosti može doprineti ili koji mogu biti direktno povezani sa aktivnostima, proizvodima ili uslugama kompanije kroz *poslovne odnose* u koje ona stupa. Da bi *posvetila dužnu pažnju ljudskim pravima*, svaka kompanija treba da:

⁸ „Osnovni principi u vezi sa poslovanjem i ljudskim pravima: Primena okvira Ujedinjenih nacija ‘Štiti, poštuji, ispravi’“, kako se navode u prilogu Izveštaja specijalnog predstavnika Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija o pitanju ljudskih prava i transnacionalnim korporacijama i drugim preduzećima, A/HRC/17/31, Ujedinjene nacije, 21. mart 2011. godine, vidi: www.ohchr.org/documents/issues/business/A.HRC.17.31.pdf. Osnovne principe podržao je Savet za ljudska prava Ujedinjenih nacija u A/HRC/RES/17/4.

ispune svoju obavezu da poštuju dečja prava i da se obavežu da će podržavati ljudska prava dece

© UNICEF/NYHQ2011-1388/PAGE

- definiše i proceni stvarni ili mogući negativni uticaj na prava deteta. Pri tom treba da iskoristi znanje stručnjaka za ljudska prava i obavi sadržajne konsultacije sa decom i drugim potencijalno pogođenim grupama i relevantnim akterima. Treba imati na umu da se devojčice i dečaci mogu suočavati sa različitim rizicima.
- integriše rezultate dobijene tokom procene svog uticaja u sve relevantne interne funkcije i procese, kao i da preduzme odgovarajuće aktivnosti (koje su definisane u Osnovnim principima). Ukoliko kompanija ima negativan uticaj ili doprinosi negativnom uticaju na dečja prava, odnosno ukoliko postoji mogućnost da će ga imati, ona treba da preduzme neophodne korake kako bi prestala da sprovodi takvu aktivnost, sprečila takvu aktivnost ili prestala da doprinosi takvom uticaju, kao i da iskoristi svoju *moć* da ublaži preostali uticaj ukoliko ga ima. Ako je kompanija povezana sa negativnim uticajem kroz *poslovni odnos* koji je uspostavila, ona treba da iskoristi svoju *moć* i razmotri druge relevantne faktore prilikom utvrđivanja odgovarajuće aktivnosti koju treba preduzeti.
- kontroliše i prati efikasnost svojih reakcija kako bi proveravala da li se negativni uticaj na dečja prava otklanja, uz primenu odgovarajućih kvalitativnih i kvantitativnih indikatora i oslanjajući se na povratne informacije iz internih i eksternih izvora, što obuhvata i decu, porodice i druge aktere na koje se ovo odnosi.⁹ Kompanija treba da razmotri korišćenje ugovora o sprovođenju ciljeva, kao i periodične evaluacije, ankete i revizije (samoprocenjivanje ili nezavisne revizije).
- bude spremna da podnosi eksterne izveštaje o naporima koje preduzima kako bi popravila uticaj svog poslovanja na dečja prava onoliko često koliko je potrebno da se odslika taj uticaj, i to u obliku koji je dostupan ciljnoj grupi. Kompanija treba da obezbedi dovoljno informacija kako bi se procenilo da li je reagovala na odgovarajući način. Ovi izveštaji ne treba da nose nikakav rizik za pogođene aktere ili osoblje kompanije niti za legitimne zahteve kompanije u pogledu poverljivosti.

⁹ Kada mala i srednja preduzeća, kod kojih postoje mali rizici u pogledu kršenja ljudskih prava usled legitimnih finansijskih, geografskih ili drugih ograničenja, nisu u mogućnosti da se direktno konsultuju sa akterima, preduzeće treba da potraži druge nezavisne eksterne stručnjake, kao i uvide koje daju organizacije ili pojedinci koji legitimno prenose stavove – ili moguće stavove – onih na koje aktivnosti preduzeća ii odnosi između preduzeća mogu uticati.

1

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

iii. *Procese koji uzimaju u obzir dečja prava u cilju otklanjanja nepravilnosti:* To su procesi koji omogućavaju eliminisanje negativnog uticaja kompanije na dečja prava. Ukoliko kompanija utvrdi da je izazvala negativan uticaj na ljudska prava ili da je doprinela tome, ona treba da omogući *otklanjanje* takvih *nepravilnosti* ili da sarađuje u tome kroz legitimne procese, uključujući efikasne operativne žalbene ili sudske mehanizme, u zavisnosti od slučaja. Operativni mehanizmi treba da budu dostupni devojkicama i dečacima, njihovim porodicama i onima koji zastupaju njihove interese, kao i da ispunjavaju kriterijume efikasnosti za vansudske žalbene mehanizme koji se navode u Principu 31 „Osnovnih principa u vezi sa poslovanjem i ljudskim pravima“.

c. Preuzimanje obaveze podržavanja ljudskih prava dece

Pored toga što poštuje dečja prava, kompanija može imati značajnu ulogu u podržavanju dečjih prava kroz svoje aktivnosti i *poslovne odnose*. To se može realizovati kroz osnovnu delatnost, društvena ulaganja i filantropske aktivnosti, javno zastupanje i angažovanje, kao i kroz rad u partnerstvu ili druge kolektivne aktivnosti. Mogućnosti podržavanja dečjih prava često se definišu u procesima kompanije koji se tiču *dužne pažnje u pogledu ljudskih prava*, a obuhvataju konsultacije sa decom i njihovim porodicama, kao i sa odgovarajućim stručnjacima za dečja prava. Dobrovoljne aktivnosti kojima se podržavaju dečja prava moraju biti dodatne aktivnosti, a ne zamena za aktivnosti kojima se poštuju dečja prava, i treba ih sprovoditi uz primenu osnovnih principa o dečjim pravima kao smernica.

d. Promovisanje dečjih prava

Kompanije se podstiču da promovišu dečja prava, ove principe i najbolju relevantnu poslovnu praksu, što podrazumeva i njihovo promovisanje kod dobavljača, poslovnih partnera i kolega.

ispune svoju obavezu da poštuju dečja
prava i da se obavežu da će podržavati
ljudska prava dece

© PLAYING FOR CHANGE

Jedna međunarodna tekstilna kompanija je sarađivala sa nevladinom organizacijom za prava deteta i ženska prava kako bi se formiralo mesto za podnošenje žalbi koje se odnose na lokalne fabrike dobavljače u Bangladešu. Pomenuta nevladina organizacija je specijalizovana za rad sa ženama i decom i bila je pouzdano mesto na kome su radnici mogli da podnose žalbe. To je bio alternativan, bezbedan kanal koji su radnici mogli da koriste kako bi stupili u kontakt sa ovom tekstilnom kompanijom u vezi sa problemima na radnom mestu. Ovaj sistem je već pružio dragocene povratne informacije od radnika i olakšao je tekstilnoj kompaniji da u okviru procesa otklanjanja nepravilnosti angažuje jednu fabriku kao dobavljača.

**DOBRA
PRAKSA:**
Uspostavljanje
dostupnog kanala za
podnošenje žalbi

2

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

„Važno je da preduzeća rade ... da bi bolje razumela ljudska prava i posledice svojih aktivnosti na živote drugih ljudi.“

Mladi iz Paragvaja, Konsultacije sa decom u vezi sa inicijativom „Principi poslovanja i prava deteta“, 2011.

Obaveza poslovnog sektora da poštuje prava obuhvata i poštovanje prava iz Deklaracije Međunarodne organizacije rada o osnovnim principima i pravima na radnom mestu. Aktivnosti koje treba da preduzme svaka kompanija obuhvataju:

a. Ukidanje dečjeg rada

Nemojte zapošljavati decu niti koristiti bilo koji oblik *dečjeg rada*. U procesu zapošljavanja uspostavite dobre mehanizme provere starosti i postarajte se da se ti mehanizmi primenjuju i u *lancu vrednosti*. Budite svesni prisustva svakog deteta na radnom mestu. Prilikom udaljavanja dece sa radnog mesta treba primenjivati mere za zaštitu pogođene dece i, kada je moguće, treba obezbediti *pristojan posao* za odrasle članove domaćinstva. Nemojte vršiti pritisak na dobavljače, ugovarače i podugovarače koji bi mogao dovesti do kršenja dečjih prava.

b. Sprečavanje, utvrđivanje i smanjivanje štete koja se nanosi mladim radnicima i njihova zaštita od poslova koji su zabranjeni za radnike mlađe od 18 godina ili koji prevazilaze njihove fizičke i psihičke mogućnosti

Sprečite, utvrdite i umanjite štetu koja se nanosi *mladim radnicima* i zaštitite ih od rada koji je zabranjen za osobe mlađe od 18 godina ili koji prevazilazi njihove fizičke i psihičke mogućnosti. Zaštitite decu od opasnih poslova koji mogu da ugroze njihovo zdravlje, bezbednost i moral. Sprečite i otklonite opasnosti na radnom mestu ili sklonite decu sa takvih radnih mesta. Decu koja obavljaju opasne poslove treba odmah udaljiti od izvora opasnosti i zaštititi od gubitka prihoda usled takve intervencije. Budite svesni da se deca stasala za rad suočavaju sa rizicima na radnom mestu koji se razlikuju od onih sa kojima se suočavaju odrasli, kao i da se devojčice suočavaju sa rizicima koji se razlikuju od onih sa kojima se sreću dečaci. Posebno poštuju pravo deteta na informisanost, slobodu udruživanja, kolektivno pregovaranje, participaciju, nediskriminaciju, privatnost i zaštitu od svih oblika nasilja na radnom mestu, bilo fizičkog bilo mentalnog, kao i drugih oblika ponižavajućeg kažnjavanja, maltretiranja i seksualnog zlostavljanja.

Obaveza kompanije da podržava prava obuhvata:

c. Rad sa vladama, socijalnim partnerima i drugim subjektima radi promovisanja obrazovanja i održivih rešenja u cilju iskorenjivanja uzroka dečjeg rada

- i. Radite sa poslovnim partnerima, zajednicama, organizacijama za zaštitu dečjih prava, sindikatima i vladama na promociji obrazovanja dece i održivih rešenja u cilju iskorenjivanja uzroka dečjeg rada.
- ii. Podržavajte širu zajednicu, nacionalne i međunarodne napore da se ukine dečji rad, uključujući mobilizaciju društva i podizanje nivoa svesti, kao i programe za iskorenjivanje dečjeg rada koji nastaju i sprovode se u saradnji sa članovima lokalne zajednice i decom.
- iii. Radite u partnerstvu sa drugim kompanijama, sektorskim udruženjima i organizacijama poslodavaca na razvoju pristupa koji će se primenjivati u čitavoj privrednoj grani, a koji se tiču rešavanja problema dečjeg rada, i uspostavljajte veze sa sindikatima, izvršnim organima vlasti, inspekcijom rada i drugima.

doprinese ukidanju dečjeg rada, što podrazumeva sve poslovne aktivnosti i sve poslovne odnose

- iv. Formirajte radne grupe ili komisije za dečji rad u reprezentativnim organizacijama poslodavaca na lokalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou ili učestvujte u njihovom radu.
- v. Podržavajte razvoj i sprovođenje nacionalnog plana akcije protiv dečjeg rada u okviru glavnih strateških i institucionalnih mehanizama za borbu protiv dečjeg rada na nacionalnom nivou.
- vi. Učestvujte u programima za promociju zapošljavanja mladih, razvoja veština i mogućnosti obuke za rad za *mlade radnike* koji su dostigli minimalni uzrast za zapošljavanje.
- vii. Nastojte da se proizvodnja koncentriše u okviru formalne ekonomije i izbegavajte neformalno radno angažovanje koje može podsticati dečji rad.

© SAVE THE CHILDREN

Jedna globalna kompanija koja se bavi opremanjem doma razvila je sveobuhvatni pristup sprečavanju dečjeg rada u svom lancu snabdevanja. Dobavljačima se, ukoliko se otkrije dečji rad, pruža podrška u sprovođenju korektivnog plana akcije koji uzima u obzir najbolji interes deteta, uzrast, porodični i društveni status i nivo obrazovanja. U ovom planu akcije naglašava se da reagovanje ne treba samo da dovede do premeštanja dece radnika sa radnog mesta kod jednog dobavljača na radno mesto kod drugog dobavljača, već treba da omogući održivije alternative za tu decu. Pomenuta kompanija je od 2000. godine razvila dugoročna partnerstva sa organizacijama koje se bave dečjim pravima kako bi se sprečavao i ukidao dečji rad u seoskim zajednicama, što podrazumeva podršku obimnim programima čija je svrha stvaranje svesti u lokalnim zajednicama i njihova mobilizacija u vezi sa kampanjama za upis u školu i poboljšanjem kvaliteta obrazovanja, kako bi i dečaci i devojčice završavali školovanje. Još jedna važna komponenta je osnivanje grupa za samopomoć među ženama sa sela, koje treba da im pomognu da poboljšaju svoj ekonomski, društveni i pravni status tako što će im se omogućiti lakše dobijanja kredita i stvaranje dohotka. Na ovaj način se umanjuje teret duga, a dug je jedan od glavnih razloga zašto porodice šalju svoju decu da rade.

DOBRA PRAKSA:
Otklanjanje glavnih uzroka dečjeg rada

3

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

„Dajte našim
roditeljima
odgovarajuće
plate kako bi deca
mogla da nastave
školoavanje.

Trinaestogodišnji dečak iz Indije,
„Učešće dece u društveno
odgovornom poslovanju“, 2010,
Save the Children

Obaveza kompanije da poštuje prava obuhvata:

a. Obezbeđivanje pristojnog posla za mlade radnike

Poštujte prava dece koja su dostigla minimalni uzrast za zapošljavanje, promovišite socijalni dijalog i prava na radnom mestu, omogućite bezbedne uslove za rad, zaštitu od zlostavljanja i eksploatacije, kao i posebne sanitarno-higijenske prostorije za žene i muškarce.

b. Reagovanje na osetljivost mladih radnika koji su dostigli minimalni uzrast za zapošljavanje

- i. Svaka kompanija treba da usvoji i podrži, na najvišem nivou, strateško obavezivanje u pogledu prava deteta i *mladih radnika*, pa i njihovog prava da budu zaštićeni od nasilja i zlostavljanja. Takva strategija treba da štiti od opasnih poslova decu koja su dostigla minimalni uzrast za redovno zapošljavanje; između ostalog, ona treba da uzme u obzir i ograničenje broja radnih sati, ograničenje rada na opasnim visinama, kao i rad sa opasnim mašinama, opremom i alatima, transport teških tereta, izlaganje opasnim supstancama ili procesima i teške uslove poput noćnog rada ili rada tokom kojeg se kretanje *mladog radnika* bez razloga ograničava na prostorije poslodavca.¹⁰ Obaveza sprovođenja ove strategije mora se uvesti na nivou sistema i svi rukovodioci je moraju zajedno sprovoditi, mada kompanija može odlučiti da tu odgovornost prenese na konkretne rukovodioce koji će nadgledati njeno sprovođenje.
- ii. U okviru strategije kompanije koja se tiče uznemiravanja treba obratiti pažnju na osetljivost *mladih radnika*. Takvu strategiju treba dosledno sprovoditi, a zaposleni i druga lica koja rade u prostorijama kompanije treba da prođu odgovarajuću obuku za to. Žalbeni mehanizmi treba da budu efikasni i dostupni *mladim radnicima*.
- iii. Kompanija može zahtevati od rukovodstva i preporučiti sindikatima i njihovim izabranim predstavnicima da posvete posebnu pažnju zaštiti prava *mladih radnika*. Sindikati mogu odlučiti da izaberu *mlade radnike* kao predstavnike/nadzornike koji bi pratili uslove u kojima rade mladi; to je nešto o čemu samostalno odlučuje svaki sindikat.

Obaveza kompanije da podržava prava obuhvata:

a. Obezbeđivanje pristojnog posla za mlade radnike

Promovišite mogućnosti da *mladi radnici* dobiju *pristojan posao*, što podrazumeva socijalnu zaštitu i zdravstvene informacije i usluge koje odgovaraju njihovom uzrastu. Posebno su važni kvalitetno obrazovanje i odgovarajuće stručno osposobljavanje, programi za razvoj prilika da se obezbede sredstava za egzistenciju, kao i mogućnost zarađivanja za život.

¹⁰ Ukoliko vam je potrebno još smernica, pogledajte Preporuku Međunarodne organizacije rada R190 u vezi sa najgorim oblicima dečjeg rada iz 1999. godine; možete je naći na veb stranici <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl7R190>.

obezbede pristojan posao za mlade radnike, roditelje i staratelje

b. Obezbeđivanje pristojnih radnih uslova koji omogućavaju radnicima, i ženama i muškarcima, da se ostvare u ulozi roditelja ili staratelja

Pridržavajte se zakona, a naročitu pažnju posvetite radnim uslovima kao što su plaćanje minimalne zarade, dužina i fleksibilnost radnog vremena, posebne mere za trudnice i dojilje, potreba za roditeljskim odsustvom, podrška migrantima i sezonskim radnicima u smislu omogućavanja roditeljstva na daljinu, pristup kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti dece i brizi o deci, kao i obrazovanje za izdržavane članove porodice.

© UNICEF/NYHQ2011-1601/LEMOYNE

Multinacionalna kompanija sa sedištem u Velikoj Britaniji stupila je 2009. godine u partnerstvo sa jednom kineskom ženskom nevladinom organizacijom kako bi obezbedila pomoć deci koju su roditelji sezonski radnici ostavljali u 10 kineskih provincija. Očekuje se da od ove inicijative korist ima oko 600.000 porodica. U okviru ovog programa izdaju se telefonske kartice za razgovor roditelja i dece, poznate pod nazivom „kartice ljubavi“, kako bi se olakšala redovna komunikacija između radnika migranata i njihove dece i porodica. Ovaj program takođe nudi praktične smernice za porodice i decu koja ostaju kod kuće dok njihovi roditelji odlaze iz sela u gradove u potrazi za poslom. Statistika pokazuje da u Kini ima 58 miliona dece koja zbog ovoga ostaju na selu, što predstavlja 30% ukupnog broja dece u kineskim selima. Preko 40 miliona te dece mlađe je od 14 godina.

DOBRA PRAKSA:

Podrška radnicima migrantima u smislu omogućavanja roditeljstva na daljinu

4

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

„Po našem mišljenju,
previše je i ako
samo jedno dete trpi
nasilje.“

Deca iz zapadne i centralne
Afrike, 2005. (Studija Ujedinjenih
nacija o nasilju nad decom)

Obaveza kompanije da poštuje prava obuhvata:

- a. **Smanjenje rizika u pogledu bezbednosti i zaštite u vezi sa dečjim pravima, koji se odnose na poslovne prostorije i zaposlene tokom obavljanja poslovnih aktivnosti**
 - i. Osigurajte da se prostorije kompanije ne koriste za zlostavljanje i eksploataciju dece ili za nanošenje povreda deci.
 - ii. Osigurajte da potencijalno opasni delovi prostorija kompanije ne predstavljaju bezbednosni rizik za decu tokom ili van radnog vremena.
 - iii. Objasnite zaposlenima da u kompaniji ne postoji nikakva tolerancija prema nasilju, eksploataciji i zlostavljanju i da to važi za sve poslovne aktivnosti, pa i onda kada se one obavljaju van poslovnih prostorija kompanije.
 - iv. Preduzmite odgovarajuće mere kada se pojavi sumnja da je došlo do nasilja, eksploatacije ili zlostavljanja.
 - v. Postarajte se da se *mladi radnici* koji su dostigli minimalni uzrast za zapošljavanje zaštite od opasnih poslova.

Obaveza kompanije da podržava prava obuhvata:

- b. **Izradu i sprovođenje pravila ponašanja za zaštitu dece**

Izradite *pravila ponašanja za zaštitu dece* koja se odnose na ukupno poslovanje. Postarajte se da postoji svest o tim pravilima ponašanja i obezbedite stalnu edukaciju o njima. Preporučite drugim subjektima koji su *poslovnim odnosom* povezani sa aktivnostima, proizvodima ili uslugama vaše kompanije da i sami sačine *pravila ponašanja za zaštitu dece*.

obezbede zaštitu i bezbednost dece u svim poslovnim aktivnostima i prostorijama

© UNICEF/NYHQ2007-2695/PIROZZI

Jedna od globalnih ugostiteljsko-turističkih kompanija primenila je sveobuhvatnu strategiju za borbu protiv seksualne eksploatacije i trgovine decom i za podizanje nivoa svesti o tome. Ova kompanija je potpisnica Pravila ponašanja za zaštitu dece od seksualne eksploatacije u oblasti putovanja i turizma. Kao deo svojih obaveza, ta kompanija zahteva od svih dobavljača da u ugovorima s njom potpišu obavezujuću klauzulu da će prijavljivati komercijalnu seksualnu eksploataciju dece. Posebna obuka za zaštitu dece sastavni je deo programa obuke zaposlenih. Od kraja 2011. godine kompanija je počela da izdaje posebna upozorenja u elektronskim programima putovanja koji se objavljuju u SAD za specifične destinacije na kojima postoji visoka učestalost trgovine decom i seksualne eksploatacije dece. Putnicima se daje i poseban telefonski broj za prijavljivanje slučajeva seksualne eksploatacije ili sumnjivog ponašanja. Ova kompanija takođe pokušava da ukloni osnovne uzroke ovog problema kroz partnerstva sa organizacijama koje u lokalnim zajednicama rade na ukidanju trgovine decom.

**DOBRA
PRAKSA:**
Zaštita dece
od seksualne
eksploatacije

5

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

„Nemojte samo pratiti podatke o prodaji, već saznajte ko koristi proizvode i učinite napor da sprečite prodavnice da deci prodaju štetne proizvode.“

Mladi sa Filipina, Konsultacije sa decom u vezi sa inicijativom „Principi poslovanja i prava deteta“

Obaveza kompanije da poštuje prava obuhvata:

- a. Staranje da se testiranje i istraživanje proizvoda i usluga koje će verovatno koristiti ili konzumirati deca obavlja u skladu sa relevantnim nacionalnim i međunarodnim standardima.
- b. Staranje da proizvodi i usluge za decu (ili oni kojima deca mogu biti izložena) budu bezbedni i neškodljivi za mentalni, moralni ili fizički razvoj deteta.
- c. Ograničavanje pristupa proizvodima i uslugama koji nisu prikladni za decu ili koji mogu naškoditi deci, uz staranje da sve takve aktivnosti budu u skladu sa međunarodnim standardima, što obuhvata i *nediskriminaciju*, slobodu izražavanja i pristup informacijama.
- d. Preduzimanje svih razumnih mera za eliminisanje diskriminacije prema bilo kom detetu ili grupi dece prilikom snabdevanja proizvodima ili pružanja usluga.
- e. Nastojanje da se spreči i eliminiše rizik da se proizvod ili usluga iskoristi za zlostavljanje, eksploataciju ili neki drugi oblik nanošenja štete deci na bilo koji način.

Obaveza kompanije da podržava prava obuhvata:

- f. Preduzimanje koraka da se obezbedi maksimalna dostupnost proizvoda i usluga koji su neophodni za opstanak i razvoj dece.
- g. Traženje prilika da se dečja prava podrže kroz proizvode i usluge, kao i kroz njihovu distribuciju.

omoguće da proizvodi i usluge budu
bezbedni i da nastoje da kroz njih
podržavaju dečja prava

© UNICEF/NYHQ2009-0576/RAMONEDA

Jedan američki proizvođač automobila stavio je poseban naglasak na decu u svom istraživanju. Taj program se fokusira isključivo na poboljšanje bezbednosti dece, omladine i mladih ljudi. Multidisciplinarni tim pedijatar, psihologa, statističara, epidemiologa i inženjera nastoji da bolje razume složenu prirodu sprečavanja povreda i da „prevede“ nauku u razumljive, efikasne intervencije koje će spasavati dečje živote. Pri tom, ova kompanija je svesna činjenice da deca nisu samo mali odrasli ljudi, kao i da se istraživanje o sprečavanju povreda kod odraslih ne može primenjivati na decu. Zato se ovaj program fokusira na specifične potrebe dece i tinejdžera. Na primer, deca najčešće sede u drugom i trećem redu sedišta u vozilima, pa proizvođači automobila treba da optimizuju bezbednosna ograničenja za njih.

DOBRA PRAKSA:

Fokusiranje na
bezbednost dece u
saobraćaju

6

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

„Trebalo da negujemo zdravu, realističnu sliku o sebi. Odrasli i adolescenti moraju zajedno raditi na tome da se ističe postojeća lepota devojčica, kao i da se slave druge vrline osim fizičkog izgleda – poštenje, inteligencija, integritet i velikodušnost.“

Šesnaestogodišnja devojčica iz Jordana koja živi u SAD, Položaj dece u svetu, 2011.

Obaveza kompanije da poštuje prava obuhvata:

- a. **Staranje da saopštenja i marketing ne utiču negativno na dečja prava**
To se odnosi na sve medije i sva sredstva komunikacije. Marketing ne treba da pojačava diskriminaciju. Etikete i informacije na proizvodima treba da budu jasne, tačne i potpune i treba da podstiču roditelje i decu da donose odluke na osnovu činjenica. Prilikom procenjivanja da li postoji ili može nastati negativan uticaj na dečja prava, kao i prilikom preduzimanja mera za integrisanje rezultata i postupanje u skladu sa njima, treba uzeti u obzir i faktore kao što su veća podložnost dece manipulaciji i posledice korišćenja nerealnih ili erotizovanih slika tela i stereotipa.
- b. **Usaglašenost sa standardima poslovanja iznetim u dokumentima Skupštine Svetske zdravstvene organizacije koji se tiču marketinga i zdravlja¹¹**
Postupajte u skladu sa standardima poslovanja iznetim u dokumentima Skupštine Svetske zdravstvene organizacije koji se tiču marketinga i zdravlja. Ukoliko nacionalno zakonodavstvo propisuje više standarde, kompanija mora postupati u skladu sa tim standardima.

Obaveza kompanije da podržava prava obuhvata:

- c. **Marketing kojim se podiže nivo svesti i promoviše svest o dečjim pravima, samopoštovanju, zdravom načinu života i nenasilnim vrednostima**

© SAVE THE CHILDREN

¹¹ Ti dokumenti su *Međunarodni kodeks o reklamiranju zamena za majčino mleko* (1981) i naknadne relevantne rezolucije Skupštine Svetske zdravstvene organizacije (u mnogim zemljama su usvojene nacionalne mere kako bi svi ti dokumenti imali dejstvo), *Okvirna konvencija SZO o kontroli duvana* (2003), *Skup preporuka za marketing hrane i bezalkoholnih pića namenjen deci* i *Globalna strategija Skupštine Svetske zdravstvene organizacije za smanjenje štetne konzumacije alkohola* (2010).

u marketingu i reklamama poštuju i podržavaju dečja prava

© UNICEF/NYHQ2010-2453/DORMINO

Jedna evropska robna marka deterdženta za veš iskoristila je marketinšku kampanju i za stvaranje svesti o pravu deteta na igru i pravu deteta da se izrazi – ukratko, o njegovom pravu da bude dete! Ona podstiče roditelje da uvide vrednost istraživanja, igre, aktivnosti i vežbanja kao nečeg najvažnijeg za razvoj deteta, nečeg što je važno za potpun i zdrav život, čak i ako to znači da će se dete isprljati dok se time bavi. Ova kompanija je u mnogim zemljama emitovala niz televizijskih reklama u kojima se naglašava značaj igre i aktivnog načina života.

**DOBRA
PRAKSA:**
Promovisanje prava na
igru i aktivan život

7

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

„Svake godine oko tri miliona dece mlađe od pet godina umre od bolesti koje se povezuju sa životnom sredinom.“

Svetska zdravstvena organizacija,
Globalni plan akcije za zdravlje
dece i životnu sredinu
(2010–2015)

Obaveza kompanije da poštuje prava obuhvata:

a. Poštovanje dečjih prava u vezi sa životnom sredinom

- i. Prilikom planiranja i sprovođenja strategija u vezi sa životnom sredinom i korišćenjem resursa postarajte se da vaše poslovanje ne utiče negativno na prava deteta, između ostalog preko ugrožavanja životne sredine ili smanjenja pristupa prirodnim resursima.
- ii. Postarajte se da se dečja prava, kao i prava njihovih porodica i zajednica, unesu u planove za vanredne situacije i otklanjanje štete nanete životnoj sredini i zdravlju usled poslovanja, što obuhvata i nesrećne slučajeve.

b. Poštovanje prava deteta kao sastavnog dela ljudskih prava prilikom kupovine ili korišćenja zemljišta za potrebe poslovanja

- i. Ukoliko je to moguće, treba izbegavati ili na najmanju meru svesti raseljavanje zajednica pogođenih kupovinom zemljišta ili korišćenjem zemljišta za potrebe poslovanja. Obavite sadržajne, stručne konsultacije sa zajednicama koje time mogu biti pogođene kako biste bili sigurni da će se uočiti i otkloniti svaki negativni uticaj na dečja prava i pobrinite se da zajednice aktivno učestvuju u donošenju odluka u vezi sa pitanjima koja se neposredno odnose na njih. Posebno kada se radi o projektima koji utiču na zajednice starosedelačkih naroda, treba tražiti njihov pristanak i ta njihova odluka mora biti slobodna, mora se doneti prethodno i na osnovu upoznavanja sa činjenicama; to je poželjan cilj za svaku zajednicu na koju utiče to što će kompanija koristiti ili kupiti neko zemljište.
- ii. Poštujte prava deteta prilikom planiranja i sprovođenja preseljenja i obezbeđivanja kompenzacije. Ovo se posebno odnosi na pravo dece na obrazovanje, zaštitu, zdravlje, odgovarajuću hranu, odgovarajući životni standard i učešće.

Obaveza kompanije da podržava prava obuhvata:

c. Podržavanje dečjih prava u vezi sa životnom sredinom u kojoj će živeti i rasti buduće generacije

Preduzimajte mere za progresivno smanjivanje emisije gasova koji stvaraju efekat staklene bašte, a do koje dolazi usled aktivnosti kompanije, i promovirajte održivo korišćenje resursa. Potrudite se da shvatite da će te aktivnosti i druge inicijative za poboljšanje životne sredine uticati na buduće generacije. Utvrdite mogućnosti da se spreči i ublaži rizik od katastrofe i podržavajte zajednice u tome da pronalaze načine za prilagođavanje na posledice klimatskih promena.

poštuju i podržavaju dečja prava u vezi sa životnom sredinom i kupovinom i korišćenjem zemljišta

© UNICEF/NYHQ2006-2608/KAMBER

Jedna od vodećih indijskih kompanija prepoznala je dragoceni doprinos koji škole i učenici – zajedno sa omladinom, roditeljima, nastavnicima, partnerima i celom zajednicom – mogu dati da bi se ograničilo prekomerno korišćenje električne energije. Kako se potražnja za električnom energijom u Indiji povećava, a izvori energije se brzo troše, ova kompanija je odlučila da angažuje omladinu u inicijativi da se spreči kolaps usled nedostatka električne energije. Tokom 2007. godine ona je počela da podiže nivo svesti kod učenika u Mumbaju o pitanjima štednje električne energije i obezbedila im je sredstva i znanja koji su im potrebni za širenje ove informacije u svojim porodicama i zajednicama. Ova inicijativa je prerasla u nacionalni pokret i u njoj sada učestvuje preko 250 škola, a edukacijom je obuhvaćeno više od milion građana.

**DOBRA
PRAKSA:**
Učenici uče o štednji
električne energije

8

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

*„Rat i politika su
uvek igre za odrasle,
ali su gubitnici uvek
deca.“*

Eliza Kantardžić, 17 godina, Bos-
na i Hercegovina, Sednica Saveta
bezbednosti Ujedinjenih nacija o
deci i oružanim sukobima, 2002

Obaveza kompanije da poštuje prava obuhvata:

a. Poštovanje prava deteta u okviru usluga fizičkog obezbeđenja

- i. Prilikom formiranja i realizacije usluga fizičkog obezbeđenja, bilo da se radi o javnim ili privatnim kompanijama koje pružaju usluge fizičkog obezbeđenja, posvetite *dužnu pažnju ljudskim pravima*, vodeći posebno računa o negativnom uticaju na prava deteta.
- ii. Postarajte se da se poštovanje prava deteta eksplicitno navede u ugovorima koji se odnose na bezbednost u okviru kompanije.
- iii. Nemojte angažovati decu niti koristiti usluge dece u aranžmanima koji se tiču bezbednosti, bilo direktno bilo preko privatnih ili javnih kompanija koje pružaju usluge fizičkog obezbeđenja.

Obaveza kompanije da podržava prava obuhvata:

b. Podržavanje prava deteta u okviru usluga fizičkog obezbeđenja

Svaka kompanija se podstiče da u upravljanju uslugama obezbeđenja koje pružaju privatne ili javne kompanije primenjuje najbolje primere iz prakse.

poštuju i podržavaju dečja prava u okviru usluga fizičkog obezbeđenja

© UNICEF/NYHQ2010-1152/ASSELIN

„Dobrovoljni principi u vezi sa bezbednošću i ljudskim pravima“ uspostavljeni su 2000. godine. To je inicijativa koju sprovode vlade, nevladine organizacije i kompanije, a radi se o vodiču za kompanije koje posluju u sektorima rudarstva i energetike. Ovaj vodič se odnosi na bezbednost i sigurnost njihovog poslovanja, pri čemu se poštuju ljudska prava i osnovne slobode. „Dobrovoljni principi“ su jedini vodič za ljudska prava koji se posebno odnosi na kompanije koje se bave vađenjem nafte, gasa i ruda. Oni obuhvataju tri kategorije: procenu rizika, javnu bezbednost i privatnu bezbednost. Kao što se navodi u „Dobrovoljnim principima“: „Učesnici prepoznaju značaj promovisanja i zaštite ljudskih prava u celom svetu, kao i konstruktivnu ulogu koju poslovni sektor i građansko društvo – uključujući nevladine organizacije, sindikate i lokalne zajednice – mogu imati u unapređenju tih ciljeva.“

DOBRA PRAKSA

**Dobrovoljni principi u
vezi sa bezbednošću i
ljudskim pravima**

9

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

„Kompanije treba uvek da misle na vanredne situacije, a ne samo kada do njih dođe. To znači da kompanije treba da imaju program za smanjenje i ublažavanje štete.“

Mladi iz Brazila, Konsultacije sa decom u vezi sa inicijativom „Principi poslovanja i prava deteta“

Obaveza kompanije da poštuje prava obuhvata:

a. Poštovanje dečjih prava u vanrednim situacijama

Izbegavajte kršenje ili doprinos kršenju dečjih prava u *vanrednim situacijama*. Prepoznajte povećani rizik da će doći do kršenja ljudskih prava u oružanim sukobima i drugim *vanrednim situacijama* i u skladu s tim posvetite *dužnu pažnju ljudskim pravima*. Uzmite u obzir da *vanredne situacije* mogu znatno povećati rizik od negativnog uticaja na dečja prava, da određene grupe dece mogu biti više ugrožene (npr. deca ometena u razvoju, raseljena deca, deca migranti, deca koja su odvojena od roditelja, deca bez pratnje odrasle osobe i starosedelačka deca), kao i da devojčice i dečaci mogu biti ugroženi na različit način.

Obaveza kompanije da podržava prava obuhvata:

b. Podržavanje prava dece pogođene vanrednim situacijama

- i. Pomozite da se zaštite deca čija su prava ugrožena u *vanrednim situacijama* tako što ćete podizati nivo svesti radnika i članova zajednice o povećanom riziku od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije dece u takvim situacijama.
- ii. Ako je to potrebno i ako se zahteva, podržavajte vlasti i humanitarne organizacije u reagovanju na *vanrednu situaciju* u skladu sa najboljim primerima iz prakse. Podrška treba da se zasniva na proceni potreba i treba da ostane u okviru odgovornosti za pogođeno stanovništvo.
- iii. Dajte pozitivan doprinos održivom miru i razvoju.¹²

¹² Vidi, na primer, zajedničku publikaciju Globalnog dogovora Ujedinjenih nacija – Principi za odgovorno ulaganje „Vodič za odgovorno poslovanje u oblastima u kojima se odvijaju oružani sukobi i u visokorizičnim oblastima: Resurs za kompanije i investitore“, 2010, http://www.unglobalcompact.org/Issues/conflict_prevention/guidance_material.html.

pomažu u zaštiti dece pogođene vanrednim situacijama

© UNICEF/NYHQ2010-0681/JERRY

Međunarodna kompanija koja se bavi konsaltingom, a koja ima veliko iskustvo u upravljanju projektima, udružila se sa jednom međunarodnom organizacijom kako bi se obezbedili obrazovni resursi za decu izbeglice. Jedna od najvećih inicijativa koja je proistekla iz ove saradnje jeste omogućavanje obrazovanja koje se zasniva na veštinama za oko 30.000 dece izbeglica u istočnom Čadu. Primenjujući svoja znanja iz oblasti upravljanja, kompanija je pomogla međunarodnoj organizaciji da definiše konkretne akcije, proizvode i usluge koje treba obezbediti, kao i merila za praćenje napretka. Najveći izazov predstavlja to što sukob još uvek traje, pa nestabilnost na terenu otežava uspostavljanje održivih obrazovnih programa i dovodi do prekida u realizaciji odgovarajućeg nastavnog plana. Cilj upitnika koji se popunjavaju prilikom prijavljivanja za program jeste da se utvrde glavni problemi u vezi sa zaštitom dece kako bi se olakšalo njihovo rešavanje u okviru inicijative. Ova kompanija takođe pomaže da se podigne nivo svesti o položaju izbeglica.

**DOBRA
PRAKSA:**
Obrazovanje za decu
izbeglice koje se
zasniva na veštinama

10

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

*„Zajedno ćemo
izgraditi svet u kome
će sve devojčice
i dečaci uživati u
svom detinjstvu –
dobu igre i učenja,
u kom su voljeni,
poštovani i negovani,
u kome se njihova
prava unapređuju
i štite, bez ikakve
diskriminacije...”*

„Svet po meri dece”, Generalna
skupština Ujedinjenih nacija, 11.
oktobar 2002. godine

Obaveza kompanije da poštuje prava obuhvata:

- a. **Neometanje napora vlade da zaštiti i omogući ostvarivanje dečjih prava**
Shvatite da su poštovanje vladavine prava i odgovorno poslovanje, što obuhvata i plaćanje poreza kako bi se stvarao prihod, neophodni da bi vlade mogle da ispunjavaju svoje obaveze koje se odnose na zaštitu i ostvarivanje prava dece.

Obaveza kompanije da podržava prava obuhvata:

- b. **Podržavanje napora vlade u zaštiti i ostvarivanju dečjih prava**
- c. **Programe strateškog društvenog ulaganja namenjene deci**
Doprinesite postojećim programima ili planirajte i sprovodite svoje programe društvenog ulaganja u saradnji sa vladama, građanskim društvom i decom. Deca i stručnjaci za dečja prava kao prioritete navode zdravlje, obrazovanje, rekreaciju, zaštitu dece i podizanje nivoa svesti o dečjim pravima.

podržavaju napore zajednice i vlade u zaštiti i ostvarivanju dečjih prava

© UNICEF/NYHQ2009-1926CROP/PIROZZI

Jedna od vodećih globalnih finansijskih institucija posvetila se poboljšanju obrazovanja u celom svetu i podržava napore da se dostignu Milenijumski ciljevi razvoja kako bi se osiguralo da svako dete ima pristup kvalitetnom osnovnom obrazovanju. Uspeh tog programa počiva na zaposlenima u ovoj instituciji. Od 2005. godine, kada je otpočelo sprovođenje programa, zaposleni u ovoj kompaniji odvajali su svoje vreme i novac za mnoge projekte namenjene deci na lokalnom nivou. Pomenuta finansijska institucija doprinosi njihovim naporima tako što udvostručava sve donacije svojih zaposlenih. Do danas je u okviru ovog programa prikupljeno 13 miliona američkih dolara za projekte u oblasti obrazovanja.

DOBRA

PRAKSA:

Zaposleni podržavaju pravo svakog deteta na obrazovanje

Rezime konvencije o pravima deteta

Tekst u nastavku predstavlja nezvanični rezime Konvencije o pravima deteta. Potpuna verzija Konvencije i njenih opcionih protokola se nalazi na veb adresi <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/>.

Preambula

U preambuli se pominju osnovni principi Ujedinjenih nacija i konkretne odredbe određenih relevantnih sporazuma i deklaracija o ljudskim pravima. U njoj se ponovo ističe činjenica da su deci, zbog njihove osetljivosti, neophodni posebna nega i zaštita, a naročito se ističe primarna odgovornost porodice da obezbedi tu negu i zaštitu. Takođe se naglašavaju potreba za pravnom i drugom zaštitom deteta pre i posle rođenja, značaj poštovanja kulturnih vrednosti zajednice u kojoj dete živi i veoma važna uloga međunarodne saradnje u obezbeđivanju dečjih prava.

Član 1

Definicija deteta. Dete je svako ljudsko biće koje nije navršilo 18 godina, osim ako se po nacionalnom zakonodavstvu punoletstvo ne stiče ranije.

Član 2

Nediskriminacija. Sva prava se primenjuju na svu decu bez izuzetka. Država (nacionalna vlada) ima obavezu da štiti decu od svakog oblika diskriminacije i da preduzima pozitivne mere u promociji njihovih prava.

Član 3

Najbolji interes deteta. Prilikom realizacije svake aktivnosti koja se tiče deteta mora se u potpunosti uzeti u obzir njegov najbolji interes. Država ima obavezu da detetu obezbedi odgovarajuću negu kada to ne čine roditelji ili druga lica koja su preuzela roditeljske obaveze.

Član 4

Ostvarivanje prava. Država mora činiti sve što je u njenoj moći kako bi omogućila ostvarivanje prava iznetih u Konvenciji.

Član 5

Usmeravanje od strane roditelja i sposobnosti deteta koje se stalno uvećavaju. Država mora poštovati prava i obaveze roditelja i šire porodice da usmeravaju dete na način koji odgovara njegovim sposobnostima koje se stalno uvećavaju.

Član 6

Život, opstanak i razvoj. Svako dete samim činom rođenja stiče pravo na život, a država ima obavezu da obezbedi opstanak i razvoj deteta.

Član 7

Ime i nacionalnost. Dete od rođenja ima pravo na ime. Dete takođe ima pravo na sticanje državljanstva i, onoliko koliko je to moguće, pravo da zna ko su mu roditelji i pravo na njihovo staranje.

Član 8

Očuvanje identiteta. Država ima obavezu da štiti i, ukoliko je neophodno, da ponovo uspostavi osnovne aspekte identiteta deteta. To obuhvata ime, nacionalnost i porodične veze.

Član 9

Odvajanje od roditelja. Dete ima pravo da živi sa svojim roditeljima osim ako se ne smatra da to nije u skladu sa najboljim interesom deteta. Dete takođe ima pravo da održava kontakt sa oba roditelja ukoliko je odvojeno od jednog ili oba roditelja.

Član 10

Ponovno spajanje porodice. Deca i njihovi roditelji imaju pravo da napuste svaku državu i da uđu u svoju državu za potrebe okupljanja porodice ili održavanja odnosa između roditelja i deteta.

Član 11

Nezakonito prebacivanje i zadržavanje deteta. Država ima obavezu da sprečava i rešava slučajeve kidnapovanja ili zadržavanja deteta u inostranstvu od strane roditelja ili trećeg lica.

Član 12

Poštovanje mišljenja deteta. Dete ima pravo da slobodno izrazi svoje mišljenje i pravo da se to mišljenje uzme u obzir u svakoj stvari ili postupku koji se tiče deteta.

Član 13

Sloboda izražavanja. Dete ima pravo da izrazi svoje mišljenje, dobije informacije i saopšti ideje ili informacije, bez obzira na granice.

Član 14

Sloboda mišljenja, savesti i veroispovesti. Država će poštovati pravo deteta na slobodu mišljenja, savesti i veroispovesti, uz odgovarajuće usmeravanje od strane roditelja.

Član 15

Sloboda udruživanja. Dete ima pravo da se susreće s drugima, kao i da pristupa udruženjima ili da ih osniva.

Član 16

Zaštita privatnosti. Deca imaju pravo na zaštitu od mešanja u njihovu privatnost, porodicu, dom i prepisku, kao i na zaštitu od klevete.

Član 17

Pristup odgovarajućim informacijama. Država ima obavezu da deci obezbedi pristup informacijama i materijalu iz različitih izvora, da podstiče sredstva javnog informisanja da šire informacije od društvenog i kulturnog interesa za decu, kao i da preduzima korake da decu zaštiti od štetnih materijala.

Član 18

Obaveze roditelja. Roditelji imaju zajedničku primarnu odgovornost za odgajanje deteta, a država ima obavezu da ih u tome podržava. Država ima obavezu da roditeljima obezbedi odgovarajuću pomoć u podizanju deteta.

Član 19

Zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja. Država ima obavezu da zaštiti dete od svih oblika maltretiranja od strane roditelja ili drugih lica koja vode brigu o detetu, kao i da uspostavi odgovarajuće socijalne programe za sprečavanje zlostavljanja i za postupanje sa žrtvama.

Član 20

Zaštita deteta bez porodice. Država ima obavezu da obezbedi posebnu zaštitu za dete lišeno porodičnog okruženja i da se postara da u takvim slučajevima postoji odgovarajući alternativni porodični ili institucionalni smeštaj. Prilikom ispunjavanja ove obaveze mora se posvetiti dužna pažnja kulturnom poreklu deteta.

Član 21

Usvajanje. U zemljama u kojima je usvajanje priznato i/ili dozvoljeno ono će se sprovoditi samo ako je to u najboljem interesu deteta, i to samo uz saglasnost nadležnih organa i odgovarajuće mere zaštite deteta.

Član 22

Deca izbeglice. Posebna zaštita se mora pružiti detetu izbeglici ili detetu koje traži izbeglički status. Država ima obavezu da sarađuje sa nadležnim organizacijama koje pružaju takvu zaštitu i pomoć.

Član 23

Deca ometena u razvoju. Dete ometeno u razvoju ima pravo na posebnu negu, obrazovanje i obuku kako bi mu se pomoglo da dostojanstveno živi ispunjen i pristojan život, kao i da dostigne najviši mogući stepen samostalnosti i društvene integracije.

Član 24

Zdravlje i zdravstvene usluge. Dete ima pravo na najviši mogući standard zdravstvene i medicinske zaštite. Države imaju obavezu da stave poseban naglasak na smanjenje smrtnosti odojčadi i dece, kao i na pružanje primarnih i preventivnih zdravstvenih usluga i edukaciju o javnom zdravlju. Države će podsticati međunarodnu saradnju u vezi sa tim i nastojati da nijedno dete ne bude lišeno delotvornih zdravstvenih usluga.

Član 25

Periodični nadzor dece smeštene u ustanove. Dete koje je država smestila u neku ustanovu u cilju nege, zaštite ili lečenja ima pravo na redovnu evaluaciju razloga za takav smeštaj.

Član 26

Socijalna zaštita. Dete ima pravo na socijalnu zaštitu, što podrazumeva i socijalno osiguranje.

Član 27

Životni standard. Svako dete ima pravo na životni standard koji odgovara njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i socijalnom razvoju. Roditelji imaju primarnu obavezu da se postaraju da dete ima odgovarajući životni standard. Država se mora pobrinuti da se ova obaveza može ispuniti i da se ispunjava. Obaveza države obuhvata i materijalnu pomoć roditeljima i njihovoj deci.

Član 28

Obrazovanje. Dete ima pravo na obrazovanje, a država ima dužnost da obezbedi besplatno i obavezno osnovno obrazovanje, da podstiče razvoj različitih oblika srednjeg obrazovanja koji će biti dostupni svakom detetu, da svima omogući više obrazovanje u skladu sa sposobnostima, kao i da se postara da školska disciplina bude u skladu sa dečjim pravima i dostojanstvom. Država će uspostavljati međunarodnu saradnju u cilju ostvarivanja prava na obrazovanje.

Član 29

Ciljevi obrazovanja. Cilj obrazovanja je da se u najvećoj mogućoj meri razviju ličnost deteta, njegovi talenti i mentalne i fizičke sposobnosti. Obrazovanje mora da pripremi dete za aktivan život odrasle osobe u slobodnom društvu i da kod deteta podstiče poštovanje prema njegovim roditeljima, njegovom kulturnom identitetu, jeziku i vrednostima, kao i prema kulturi i vrednostima drugih.

Član 30

Deca iz manjinske ili starosedelačke populacije. Deca iz manjinskih zajednica i starosedelačke populacije imaju pravo na sopstvenu kulturu, na ispovedanje svoje vere i upotrebu svog jezika.

Član 31

Slobodno vreme, rekreacija i kulturne aktivnosti. Dete ima pravo na slobodno vreme, igru i učešće u kulturnim i umetničkim aktivnostima.

Član 32

Dečji rad. Dete ima pravo na zaštitu od rada koji ugrožava njegovo zdravlje, obrazovanje ili razvoj. Država ima obavezu da utvrdi minimalni uzrast za zapošljavanje i da propiše uslove rada.

Član 33

Zloupotreba psihoaktivnih supstanci. Deca imaju pravo na zaštitu od korišćenja narkotika i psihotropnih droga, kao i na zaštitu od angažovanja u njihovoj proizvodnji ili distribuciji.

Član 34

Seksualna eksploatacija. Država ima obavezu da zaštiti decu od seksualne eksploatacije i zlostavljanja, što obuhvata i prostituciju i angažovanje u pornografskoj industriji.

Član 35

Prodaja, trgovina i otmice. Država ima obavezu da učini sve kako bi sprečila otmice i prodaju dece, kao i trgovinu decom.

Član 36

Drugi oblici eksploatacije. Dete ima pravo na zaštitu od svih oblika eksploatacije koji štetno utiču na njegovo blagostanje, a koji nisu obuhvaćeni članovima 32–35.

Član 37

Mučenje i lišavanje slobode. Nijedno dete ne sme biti podvrgnuto mučenju, okrutnom postupanju ili kažnjavanju, nezakonitom hapšenju ili lišavanju slobode. Ni smrtna kazna ni doživotni zatvor bez mogućnosti oslobađanja neće se dosuđivati za dela koja počinu osobe mlađe od 18 godina. Svako dete lišeno slobode biće odvojeno od odraslih, osim ako se ne smatra da to nije u najboljem interesu deteta. Dete koje je u pritvoru imaće pravnu i drugu pomoć i ima pravo da održava kontakt sa porodicom.

Član 38

Oružani sukobi. Države se obavezuju da će preduzeti sve moguće mere kako bi obezbedile da deca mlađa od 15 godina ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima. Nijedno dete mlađe od 15 godina neće biti regrutovano u oružane snage. Države imaju obavezu i da obezbede zaštitu i brigu o deci koja su pogođena oružanim sukobom, na način definisan relevantnim međunarodnim zakonodavstvom.

Član 39

Rehabilitacija. Država ima obavezu da obezbedi da deca žrtve oružanog sukoba, mučenja, maltretiranja ili eksploatacije dobiju odgovarajući tretman/lečenje u cilju oporavka i društvene reintegracije.

Član 40

Maloletničko pravosuđe. Dete u sukobu sa zakonom ima pravo na postupak koji podržava njegov osećaj dostojanstva i vrednosti i uzima u obzir njegov uzrast, a čiji je cilj njegova odbrana. Kad god je to moguće treba izbegavati sprovođenje sudskog postupka i smeštaj u institucije.

Član 41

Poštovanje viših standarda. Kad god su standardi iz važećeg nacionalnog i međunarodnog zakonodavstva koji se odnose na prava deteta viši od standarda iznetih u ovoj konvenciji, uvek će se primenjivati viši standardi.

Članovi 42–54

Sprovođenje i stupanje na snagu. Ovi članovi posebno predviđaju:

- stupanje na snagu Konvencije 30 dana nakon njene ratifikacije ili po pristupanju 20 država;
- obavezu država potpisnica da najširu javnost, i odrasle i decu, obaveste o pravima iz Konvencije;
- osnivanje Komiteta za prava deteta koji će razmatrati izveštaje koje države potpisnice dostavljaju dve godine posle ratifikacije Konvencije, kao i svakih pet godina nakon toga;
- obavezu država potpisnica da Komitetu podnose ove izveštaje o merama koje su preduzele u cilju sprovođenja Konvencije, kao i o napretku u njenom sprovođenju;
- obavezu država potpisnica da izveštaje stave na raspolaganje najširoj javnosti u svojim zemljama;
- međunarodnu saradnju u oblasti kojom se bavi Konvencija, a koja se ostvaruje pozivanjem UNICEF-a i specijalizovanih agencija Ujedinjenih nacija – kao što su Međunarodna organizacija rada, Svetska zdravstvena organizacija i Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO), te „nadležnih“ tela kao što su nevladine organizacije koje imaju status konsultanta pri Ujedinjenim nacijama da prisustvuju sastancima Komiteta i daju stručne savete u vezi sa oblastima iz delokruga njegovih aktivnosti, kao i na taj način što im Komitet upućuje zahteve država potpisnica za stručnim savetima i podrškom;
- pravo Komiteta da Generalnoj skupštini preporuči da se započne posebno istraživanje konkretnih pitanja koja se odnose na prava deteta. Prava deteta izložena u Konvenciji su detaljnije opisana u njenim opcionim protokolima o trgovini decom, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji, kao i o angažovanju dece u oružanim sukobima.

SVE KOMPANIJE TREBA DA →→→

1

ISPUNE SVOJU OBAVEZU DA POŠTUJU DEČJA PRAVA
I DA SE OBAVEŽU DA ĆE PODRŽAVATI LJUDSKA
PRAVA DECE

2

DOPRINOSE UKIDANJU **DEČJEG RADA**, ŠTO
PODRAZUMEVA SVE POSLOVNE AKTIVNOSTI I
SVE POSLOVNE ODNOSI

3

OBEZBEDE PRISTOJAN POSAO ZA **MLADE RADNIKE**,
RODITELJE I STARATELJE

4

OBEZBEDE **ZAŠTITU I BEZBEDNOST** DECE U SVIM
POSLOVNIM AKTIVNOSTIMA I PROSTORIJAMA

5

OMOGUĆE DA **PROIZVODI I USLUGE** BUDU BEZBEDNI
I DA NASTOJE DA KROZ NJIH PODRŽAVAJU DEČJA
PRAVA

6

U **MARKETINGU I REKLAMAMA** POŠTUJU I
PODRŽAVAJU DEČJA PRAVA

7

POŠTUJU I PODRŽAVAJU DEČJA PRAVA U VEZI SA
ŽIVOTNOM SREDINOM I KUPOVINOM I **KORIŠĆENJEM**
ZEMLJIŠTA

8

POŠTUJU I PODRŽAVAJU DEČJA PRAVA U
OKVIRU USLUGA **FIZIČKOG OBEZBEĐENJA**

9

POMAŽU U ZAŠTITI DECE POGOĐENE
VANREDNIM SITUACIJAMA

10

PODRŽAVAJU **NAPORE ZAJEDNICE I VLADE**
U ZAŠTITI I OSTVARIVANJU DEČJIH PRAVA